
СЕМИГІНІВСЬКА Т.Г.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Національний
авіаційний університет,
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕГРАТИВНОГО СПЕЦКУРСУ

У статті запропоновано формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі засобами інтегративного спецкурсу «Основи професійної діяльності перекладача», що враховує особистісний та загальнокультурний розвиток майбутніх фахівців та відомі визначення, факти, принципи, категорії і т. ін., отримані раніше під час вивчення дисциплін суспільно-гуманітарного циклу, які у процесі вивчення набувають професійно орієнтованого характеру.

Ключові слова: професійна етика, інтегративний спецкурс, педагогічні умови, майбутні перекладачі авіаційної галузі, контекстне навчання.

В статье рассматривается формирование профессиональной этики будущих переводчиков авиационной отрасли посредством интегрированного спецкурса «Основы профессиональной деятельности переводчика», который учитывает личностный и общекультурный уровень будущих переводчиков, а также известные определения, факты, принципы, категории и т. д. предметов социально-гуманитарного цикла, во время изучения которых они приобретают профессионально ориентированный характер.

Ключевые слова: профессиональная этика, интегрированный спецкурс, педагогические условия, будущие переводчики авиационной отрасли, контекстное обучения.

The article offers an integrated specialty course entitled “Basics Of The Professional Activity Of A Translator/Interpreter”, the aim of which is to form professional ethics of future translators/interpreters in the

aviation sphere, based on the general future specialists' personal and cultural development as well as on the knowledge and skills acquired in the process of studying disciplines of the Humanities and Social Sciences, such as "Psychology", "Ethics", "Aesthetics" and the like, as a result of which the above-mentioned knowledge and skills acquire a professionally oriented character. The specialty course is arranged into two modules and the author suggests during lectures and practical classes employing such methods as problem-solving tasks, case studies, essay writing, lectures in a form of a discussion, dispute or a role-playing game.

Key words: *professional ethics, integrated specialty course, pedagogical conditions, future translators in the sphere of aviation, context-based studies.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Моральне відродження і духовне вдосконалення людини – мета і засіб прогресивного розвитку українського суспільства та людства загалом. Важливу роль у формуванні моральної культури людини й суспільства має відігравати етичне просвітництво, що несе знання про моральні цінності, дає розуміння морального виміру поведінки особистості, дій соціальних суб'єктів, життя суспільства. Це дає підстави для переосмислення компетентнісно-орієнтованої підготовки фахівців у вищій школі в умовах модернізації освіти через призму створення умов і самореалізації кожної особистості, яка формується в умовах лібералізації економіки, демократичних перетворень в Україні, зростаючої необхідності «одухотворення нації», суспільства, а, відтак, визначення основних проєкцій та підходів до управління цим процесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Завдання професійної

етики полягає у тому, щоб вивчити процес віддзеркалення професійних стосунків у моральній свідомості та у морально-професійних нормах, а також дослідити суспільні завдання, цілі професії і їхню значущість у соціальному прогресі. Окремі види людської діяльності висувають до фахівця надзвичайно високі моральні вимоги, адже їх недотримання може спричинити гострі моральні колізії, особливо коли йдеться про питання життя і смерті, здоров'я, свободи, честі й гідності людини, де моральні якості спеціаліста набувають вирішального значення, а доля однієї людини може залежати від моральної спроможності іншої.

Питанням професійної етики фахівців у різних галузях значну увагу приділяли у цілій низці дисертаційних досліджень та наукових праць такі науковці: А.О. Болдова, Р. Н. Ботавіна, К. С. Іваненко, А. С. Кобліков, О. І. Кривошеєва, Л. О. Рубан, Л. Л. Хоружа та інші. Проте аналіз матеріалів з теми дослідження свідчить, що мало уваги приділяється питанням професійної моралі суб'єктів перекладацької діяль-

ності й зовсім не досліджений процес її формування у майбутніх перекладачів авіаційної галузі. З цією метою до навчального плану майбутніх перекладачів авіаційної галузі пропонуємо внести інтегративний спецкурс «Основи професійної діяльності перекладача».

Виклад основного матеріалу. Конструювання змісту спецкурсу передбачає, передусім, добір матеріалу. Аналіз робіт, в яких досліджуються його принципи і критерії, виявив, що серед науковців не існує єдиного погляду на цю проблему. Зважаючи на те, що в основі концепції авторського курсу лежать ідеї контекстного навчання, у процесі добору матеріалу курсу ми вважали за доцільне скористатися напрацюваннями А. О. Вербицького, О. О. Леонтьєва, Н. Ф. Талізіню.

Моделювання логічної структури змісту курсу здійснювалося за допомогою методу графів. Цей метод передбачає зображення зв'язків між окремими розділами і темами навчального предмета, що дає можливість, по-перше, встановити найбільш раціональну послідовність вивчення розділів і тем, що визначається логікою зв'язків між ними; по-друге, описати внутрішньо-предметні зв'язки між окремими розділами; по-третє, виділити низку тем, які є особливо важливими з погляду логіки і мають найбільшу кількість зв'язків з іншими темами. У результаті моделювання структури інтегративного спецкурсу на засадах зазначених принципів, ми отримали граф логічної структури змісту курсу «Основи професійної діяльності перекладача», змістом якого охоплено основні теми, у процесі вивчення яких формується професійна етика майбутнього перекладача авіаційної галузі.

Вважаємо, що основний матеріал інтегративного спецкурсу повинен

містити основні положення професійної етики та етичного виховання, наукових досліджень у галузі професійної підготовки перекладачів, а також фактологічного матеріалу, зосередженого в збірнику складних етичних ситуацій у роботі перекладача; тем для обговорення та написання творів тощо, які були розроблені за результатами практичної діяльності автора дослідження в якості перекладача та викладача.

У тематичному плані інтегративного спецкурсу «Основи професійної діяльності перекладача» враховуємо сучасні досягнення науки в цій галузі знань. Спецкурс складається з двох тематичних модулів.

Завданням першого модуля «Основи професійної діяльності перекладача. Етика перекладача» є ознайомлення студентів із базовими поняттями та визначеннями, якими оперує професійна етика та теорія професійної діяльності перекладача. На цьому етапі проводиться діагностика уявлень студентів про моральний аспект професійної діяльності перекладача, на основі отриманих даних відбувається коригування його сприйняття. Викладач ставить перед студентами проблемні ситуації етичного характеру, стратегії розв'язання яких є метою вивчення спецкурсу. Студенти засвоюють перелік основних етичних якостей перекладача, розвиток яких є неодмінною передумовою виконання перекладачем соціальної функції своєї професії. Це сприятиме не лише здійсненню першої цілі формування професійної етики – розвитку у студентів категоріального апарату моральної свідомості, але й збудить в них інтерес до пізнання морально-особистісного компоненту професії перекладача.

Завдання модуля вбачаємо у тому аби визначити ключові поняття ком-

петенції та професійної компетентності перекладача; підкреслити суспільне призначення професійної діяльності перекладача; обговорити значення професійної та особистісної компетенцій перекладача; ознайомити студентів з професіограмою спеціаліста в галузі перекладу.

Пропонуємо навчальний матеріал Модуля 1 укласти у такий спосіб, щоб мотивувати студентів пригадали інформацію, отриману ними на 1, 2 та 3 курсі у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін, що дасть змогу перевести отримані знання у нову площину. У процесі вивчення дисциплін суспільно-гуманітарного циклу ці знання орієнтовані на всебічний особистісний та загальнокультурний розвиток майбутніх фахівців, а під час вивчення запропонованого спецкурсу вони набувають професійно орієнтованого характеру. Спираючись на вже відомі визначення, факти, принципи, категорії і т. ін., отримані раніше в процесі вивчення «Психології», «Філософії», «Етики та естетики», «Психології ділового спілкування» та інших дисциплін вказаного циклу, у студента є можливість закріпити знання, доповнити їх новими фактами, інтегрувати їх у квазіпрофесійну діяльність. Крім того, студентам пропонується підготувати презентації про кодекси спеціалістів різних професій, про необхідне обладнання та програмне забезпечення у процесі послідовного та синхронного перекладу, про джерела потенційних непорозумінь між поглядами перекладача і замовника на переклад, про можливих замовників перекладацьких послуг у галузі авіації.

Завданням другого модуля «Професійно-етичне становлення перекладача авіаційної галузі» є детальний аналіз принципів професійної перекладацької етики, особистісних

якостей перекладача, шляхів подолання етичних дилем. Мета полягає у тому, щоб розробити класифікацію професійно важливих якостей перекладача; проаналізувати моральні якості перекладача; сформувані у студентів свідомий підхід до виховання власних етичних якостей та вміння їх застосовувати на практиці; виявити та схарактеризувати принципи перекладацької етики: самовдосконалення, конфіденційності, нейтралітету, повноти та точності перекладу; підкреслити значимість їх виконання для професійного успіху та кар'єрного зростання перекладача. Досягнення цієї мети стає можливим за умови набуття знань та вмінь, засвоєних під час вивчення першого модуля.

З метою ефективного засвоєння навчального матеріалу Модуля 2 пропонуємо задіювати доповіді, презентації, рольові ігри, що передбачають оволодіння студентами як знаннями, набутими в процесі вивчення Модуля 1 цього спецкурсу, так і знаннями, що були засвоєні під час вивчення усіх дисциплін суспільно-гуманітарного циклу.

На перших етапах вивчення спецкурсу робота повинна здійснюватися в напрямі підвищення мотивації студентів до отримання етичних знань і набуття вмінь етичної поведінки. Пізніше варто застосовувати метод аналізу конкретних ситуацій, під час якого студенти розв'язуватимуть проблемні завдання колективно. Це дасть змогу застосувати набуті теоретичні знання на практиці. Навчальна діяльність студентів повинна наближатися до квазіпрофесійної (особливо під час виконання проектної діяльності, ситуативних та ділових ігор, а також аналізу конкретних ситуацій).

На прикінцевих та заключних заняттях робота під час занять органі-

зовується відповідно до вимог контекстного навчання. В якості контролю для оцінки засвоєння знань, вмінь і навичок використовуються індивідуальні, групові та колективні форми організації навчання.

На цьому етапі студентам пропонуються лекції проблемно-пошукового характеру. Так, наприклад, перед лекцією, що розкриває тему 1 «Вміння, навички, інструменти та організація роботи перекладача» студенти починають підготовку, попередньо вивчивши рекомендовану до заняття літературу, а також готують відповіді на такі питаннями:

- До якого виду професійної етики належить перекладацька етика?

- Чому моральний кодекс перекладача досі широко не досліджувався?

- Які можуть бути наслідки для людини, яка не дотримується моральних цінностей?

- Яке значення має дотримання морально-духовних цінностей для досягнення високого рівня у професійній діяльності перекладача?

Перед лекцією студентам пропонується виконати завдання для самостійної роботи, з-поміж яких: на прикладі моральних кодексів педагога, журналіста, політолога, лікаря визначити пункти етики перекладача; а також перекласти з англійської мови українською основні чесноти людини.

Запропоновані навчальні завдання у вигляді відтворювальних і проблемних питань відповідають науковим підходам до опису та пояснення суб'єктивних причин, умов і фактів виникнення професійної етики перекладача, внаслідок цього, їх виконання студентами забезпечує засвоєння необхідних теоретичних понять і надає необхідні в подальшому знання.

Викладаючи матеріал з теми «Етичний кодекс перекладача» доцільно

поставити за мету з'ясування таких питань: 1) етичний кодекс спеціаліста – звід норм і правил моральної поведінки; 2) самовдосконалення – це безперервна робота над розвитком власних професійних та особистісних якостей; 3) конфіденційність – обов'язок тримати отриману інформацію в таємниці; 4) нейтралітет – обов'язок не втручатися в стосунки учасників комунікації та словесно-понятійне вираження вихідної інформації.

До проведення заняття також важливо попросити студентів виконати такі завдання: 1. Наведіть приклади неморальної поведінки перекладача; 2. Заслухайте та перекладіть усно коментарі професійних перекладачів з приводу описаних норм професійної етики.

Час від часу потрібно пропонувати теми для есе і дискусій, як от: «Етичні принципи як чинники стимулювання активної професійної діяльності перекладача»; «Значення етичного кодексу перекладача для досягнення професійного успіху». Наведені завдання виявляють акцент на закріпленні понять моральної свідомості та засвоєнні конкретних правил етичної поведінки. Виконання усного перекладу на багатолюдну аудиторію є завданням, під час виконання якого студенти повинні виявити невимушеність поведінки.

Викладаючи матеріал лекції на тему «Етика міжособистісних стосунків перекладача», за мету потрібно ставити виявлення видів міжособистісних стосунків перекладача та етичні принципи, що виникають на їх основі – колегіальність та етикет; аналіз етики стосунків перекладача з замовниками та колегами; сформованість об'єктивного ставлення до замовників і чуйність до колег; значення довірчих стосунків із клієнтами та доброзичливого ставлення до колег для кар'єрного

зростання.

Під час виконання індивідуальної роботи, після опрацювання матеріалу лекції, студентам можна запропонувати підготувати матеріал на такі підтеми: 1. Етика міжособистісних стосунків як система обов'язків. 2. Проблема стосунків перекладачів і клієнтів. 3. Колегіальність – взаємоповага спеціалістів, що займаються спільною справою.

Ще одним видом діяльності на заняттях повинен стати метод проектів, що виступає способом досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка повинна завершитися цілком реальним, практичним результатом, оформленим у певний спосіб. Пропонуємо розробити проект «Якісний переклад – якісне технічне обслуговування» або «Якісний переклад – гарантія безпеки польотів».

Наприклад, Федеральне управління цивільної авіації США (FAA – Federal Aviation Administration) поставило за мету з'ясувати, чи залежить якість технічного обслуговування/безпеки польотів від компетентності перекладача. У пошуках відповіді на це питання, дослідники зазначили три основні пункти, що впливають на безпеку польотів/технічне обслуговування.

Опис ситуації (див.: <https://www.hf.faa.gov/docs/508/docs/Maint%20-%20Language%20SUNY.pdf>): The fundamental function of communication is to deliver a message from one human being to another. In almost every aspect of aviation work, communication also fulfills a secondary role as an enabler (or tool) that makes it possible to accomplish a piece of work (Kanki and Smith, 2001). Based on examination of accident investigations and incident reports, Orasanu, Davision and Fischer (1997) summarized how ineffective communication can compromise aviation safety in three basic ways:

Wrong information may be used. (Невірно перекладена інформація).

Situation awareness may be lost. (Відсутність розуміння ситуації).

Participants may fail to build a shared model of the present situation at a team level. (Усвідомлення ситуації окремими членами, а не всією групою /командою/екіпажем).

На якість перекладу можуть також вплинути екстралінгвістичні чинники на кшталт workload – навантаження (обсяг робіт), fatigue – втома, personality traits – особистісні якості перекладача, gender bias – статева дискримінація, standard phraseology – рівень володіння фразеологією радіообміну, experience level – досвід перекладача і т. ін. Студентів-майбутніх перекладачів авіаційної галузі слід заохотити продумати варіанти етичної поведінки у ситуації 1-3 та навести реальний приклад (користуючись даними з мережі Інтернет, питаннями, що висвітлені на авіаційних форумах і т. ін.), як екстралінгвістичні чинники вплинули на якість перекладу.

Завершальний етап спецкурсу пропонуємо провести у вигляді ділової гри. Сюжет ділової гри може полягати у тому, що з метою підвищення безпеки польотів збираються фахівці у галузі авіації та перекладачі, з'ясовують причину, що призвела до авіакатастрофи та спільно виробляють рекомендації щодо запобігання таких ситуацій у майбутньому.

Суттєву роль у формуванні професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі повинен відігравати метод кейсів («кейс-стади»), тобто спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуацій, які запозичені з реальної практики. Наведемо кілька орієнтовних кейсів: 1) Ви – перекладач, який отримав завдання перекладати

розмову двох бортмеханіків на злітно-посадковій смузі. Під час перекладу двигун був ввімкнений, через що частину реплік Ви просто не чули. Запропонуйте варіанти виходу із цієї ситуації. Викладач може запропонувати кілька альтернативних варіантів: а) Ви будете кожен раз перепитувати репліку, яку не почули; б) Ви втрутитесь в розмову і поясните, що не можете працювати в такому шумі; в) Ви відмовитеся перекладати, не даючи пояснень; 2) Ви перекладаєте «Керівництво з виконання польотів», де описані аварійні ситуації, а також алгоритм дій у них. Ви виявляєте там змістову помилку. Ваші дії: а) Ви пам'ятаєте про те, що перекладач – це лише транслятор інформації, а тому перекладаєте слово, що написано в оригіналі; б) Ви пере-

конані у тому, що це помилка і в перекладі пишете правильний варіант; в) Ви повідомляєте замовника (клієнта) про виявлену помилку і чекаєте на подальші вказівки від нього.

Висновки. Резюмуючи зазначене вище, зазначимо, що процес формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі відповідає ефективним принципам педагогіки професіоналізму, а саме, врахуванню та наданню переваги життєвому досвіду студентів у навчальній діяльності; негайному застосуванню отриманих знань, вмінь, навичок, якостей; орієнтації під час навчання на розв'язання конкретних життєвих і професійних проблем. Основним видом навчальної діяльності є пошук нових знань на основі наявного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Леонтьев А. А. Деятельность. Сознание. Личность / А. А. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 400 с.
2. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология : Учебник для студентов средн. пед. учебн. заведений / Н. Ф. Талызина. – М. : Академия, 1998. – 288 с.
3. Хоружа Л. Л. Етична компетентність учителя як основа реалізації гуманістичної парадигми освіти / Л. Хоружа // Шлях освіти. – 2003. – N3. – С. 27-33.